



Науковий вісник Львівського національного університету
ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького.
Серія: Сільськогосподарські науки

Scientific Messenger of Lviv National University
of Veterinary Medicine and Biotechnologies.
Series: Agricultural sciences

ISSN 2519–2698 print

ISSN 2707-5834 online

doi: 10.32718/nvlvet-a9727

<https://nvlvet.com.ua/index.php/agriculture>

UDC 378.22:63:37.015

Criteria for the readiness of undergraduates of agricultural universities for future professional and pedagogical activities

O. V. Tkachenko[✉], M. I. Trofimchuk

Bila Tserkva National Agrarian University, Bila Tserkva, Ukraine

Article info

Received 29.08.2022

Received in revised form
29.09.2022

Accepted 30.09.2022

*Bila Tserkva National Agrarian
University, Pl. Soborna, 8/1,
Bila Tserkva, 09117, Ukraine.
Tel.: +38-097-538-24-61
E-mail: oliatkachenko_@ukr.net*

Tkachenko, O. V., & Trofimchuk, M. I. (2022). Criteria for the readiness of undergraduates of agricultural universities for future professional and pedagogical activities. Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Series: Agricultural sciences, 24(97), 157–161. doi: 10.32718/nvlvet-a9727

The article analyzes the formation of the readiness of undergraduates of higher agricultural education for future professional and pedagogical activities. Based on the analysis, it was found that the result of professional and pedagogical training of undergraduates in agricultural universities is formed readiness as an integrative professional and personal education, which is characterized by stable pedagogical orientation and provides a set of knowledge, skills, and abilities necessary for a successful professional and pedagogical activities—institutions of higher education of agrarian profile. The criterion base of the formation of educational and cognitive activity of students of institutions of higher agricultural education is determined and substantiated. Revealing the essence of professional and pedagogical training of undergraduates in agricultural universities, the criteria of their readiness to carry out professional and pedagogical activities (professional-motivational, cognitive-substantive, operational-activity, personal-reflexive) are determined. The professional-motivational criterion characterizes the set of motives, interests, and needs, which determines the orientation of undergraduates to professional and pedagogical activities in conjunction with the awareness of personal qualities to the requirements of activities and conscious motivation of personal aspirations. Cognitive-semantic criterion is the information-semantic basis of the professional and pedagogical activity of undergraduates because their mastering serves as a basis for knowledge and transformation of pedagogical reality, the actualization of the whole set of knowledge concerning solving professional and pedagogical tasks and their transformation into ways of activity— independent cognitive activity of undergraduates. Operational-activity criterion presupposes the formation of skills and experience of creative activity of future specialists, which ensures their ability to find new decision strategies and successfully organize the educational process with students. Personality-reflexive criterion determines the level of self-awareness of the master, which means a set of ideas about himself as a person and teacher-professional (professionally critical personal qualities: creativity, responsibility, communication, decision-making ability), as well as their teaching style in the context of vocational training.

Key words: *professional and pedagogical training, institution of higher education, agricultural education, master 's degree, readiness criteria.*

Критеріальна характеристика готовності магістрантів аграрних тетів до майбутньої професійно-педагогічної діяльності

O. V. Tkachenko[✉], M. I. Trofimchuk

Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

У статті проведено аналіз сформованості готовності магістрантів закладу вищої аграрної освіти до майбутньої професійно-педагогічної діяльності. На основі аналізу з'ясовано, що результатом професійно-педагогічної підготовки магістрантів в аграрних університетах є сформована готовність як інтегративне професійно-особистісне утворення, яке характеризується

стійкою педагогічною спрямованістю і забезпечується сукупністю знань, умінь та навичок, необхідних для здійснення успішної професійно-педагогічної діяльності у закладах вищої освіти аграрного профілю. Визначено та обґрунтовано критеріальну базу формування навчально-пізнавальної активності студентів закладів вищої аграрної освіти. Розкриваючи сутність професійно-педагогічної підготовки магістрантів в аграрних університетах, визначено критерії їхньої готовності до здійснення професійно-педагогічної діяльності (професійно-мотиваційний, когнітивно-змістовий, операційно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний). Професійно-мотиваційний критерій характеризує сукупність мотивів, інтересів і потреб, що визначає спрямованість магістрантів на професійно-педагогічну діяльність у взаємозв'язку з усвідомленням відповідності особистісних якостей вимогам діяльності та усвідомленою мотивацією особистісних прагнень до дії. Когнітивно-змістовий критерій є інформаційно-змістовою основою професійно-педагогічної діяльності магістрантів, адже їхнє опанування слугує підґрунтям для пізнання й перетворення педагогічної дійсності, актуалізація всієї сукупності знань у зіставленні з розв'язанням професійно-педагогічних завдань та їх трансформація в способи діяльності створюють основу для самостійної пізнавальної діяльності магістрантів. Операційно-діяльнісний критерій передбачає сформованість вмінь і навичок, досвіду творчої діяльності майбутніх фахівців, що забезпечує їхню здатність знаходити нові стратегії рішень, успішно організовувати освітній процес зі студентами. Особистісно-рефлексивний критерій визначає рівень самосвідомості магістранта, під яким розуміють комплекс уявлень про себе як особистість та педагога-професіонала (професійно значущі особистісні якості: креативність, відповідальність, комунікативність, здатність до прийняття рішень), а також наявність власного стилю викладання в контексті професійного навчання.

Ключові слова: професійно-педагогічна підготовка, заклад вищої освіти, аграрна освіта, магістр, критерії готовності.

Вступ

Педагогічне керівництво професійно-педагогічною підготовкою фахівців сільськогосподарських спеціальностей в аграрних університетах потребує діагностики вихідного рівня сформованості у магістрантів готовності до здійснення професійно-педагогічної діяльності, що безпосередньо пов'язано з подальшою розробкою програми її вдосконалення. Професійно-педагогічна підготовка магістрантів аграрного профілю спрямовується на формування їхньої готовності до професійно-педагогічної діяльності й здійснюється з урахуванням рівня професійної компетентності, що є головним напрямом удосконалення їхньої кваліфікації.

У довідкових виданнях поняття “готовність” визначається так: підготуватися, висловити згоду, проявити схильність та бажання до здійснення діяльності; виражає закінченість, кінцевий результат якої-небудь дії, стану (Pidbors'kyj, 2020); активнодіючий стан особистості, психологічних і психофізіологічних систем людини, що забезпечує ефективне виконання певних дій (Stepanov, 2006).

З цієї позиції готовність є фундаментальною умовою успішного виконання професійно-педагогічної діяльності та ключовим вектором формування професійних і особистісних якостей фахівців сільськогосподарських спеціальностей як майбутніх викладачів.

Актуальним підтвердженням є думка багатьох науковців про те, що професійна готовність є не лише результатом професійної підготовки, але й її метою, основною умовою ефективної реалізації можливостей кожної особистості.

Студіювання сучасної науково-педагогічної літератури (О. Андрієвська-Семенюк, Н. Батєко, В. Денисюк, І. Краснощок, Т. Мельничук, Г. Михайлишин, В. Мозговий, С. Моторна, В. Свистун, Г. Троцько та ін.) дозволяє констатувати, що стан готовності визначають поняттями “готовність” і “підготовленість”.

Мета досліджень

Мета і завдання дослідження полягає в оцінці сформованості готовності фахівців сільськогосподарсь-

ких спеціальностей до професійно-педагогічної діяльності неможливо без визначення критеріїв та їх показників. Для досягнення поставленої мети було розроблено критерії, що дозволяють діагностувати рівень сформованості готовності й фіксувати ефективність і динаміку розвитку процесу формування готовності магістрантів до здійснення професійно-педагогічної діяльності.

Матеріал і методи досліджень

Теоретичною та методологічною основою дослідження стали праці провідних вітчизняних та зарубіжних вчених-педагогів, у яких розглянуто сучасні наукові погляди щодо сутності готовності фахівців непедагогічних спеціальностей до професійно-педагогічної діяльності. Для вирішення поставлених завдань використовувались методи: монографічний метод дослідження (висвітлення поглядів учених на досліджувану проблему), метод аналізу і синтезу (оцінювання впливу певних чинників), метод дедукції (формування авторських рекомендацій) та абстрактно-логічний метод (теоретичне узагальнення та формування висновків).

Результати та їх обговорення

Незважаючи на достатньо тісну смислову близькість названих понять, вважаємо за доцільне використовувати в дослідженні “готовність” у ширшому за поняття “підготовленість” значенні, оскільки готовність – необхідна передумова успішного виконання діяльності передбачає не тільки наявність певних знань, умінь, досвіду, здатності до діяльності, бажання її здійснювати, тимчасом як підготовленість – означає: готовий до певної діяльності, здатний до неї (Pins'ka, 2018), але не включає бажання здійснювати діяльність.

Відповідно до усвідомлення особливої значущості готовності як чинника ефективної діяльності склалася практика формування готовності фахівця до професійної діяльності, зокрема педагогічної.

Проблема готовності до професійно-педагогічної діяльності перебуває в полі зору дослідників (К. Дурай-Новакова, Кириченко О. С., В. Крутецький,

О. Мороз, В. Маркова, В. Сластьонін, Ю. Чабанський та ін.) та визначається як:

– цілісне, складне, особистісне утворення, що забезпечує високий рівень педагогічної діяльності й охоплює професійно-педагогічні погляди і переконання, професійну спрямованість психічних процесів, професійні знання, вміння долати труднощі, оцінювати наслідки своєї праці, професійно самоудосконалюватися (Kyrychenko, 2017);

– складне структурне утворення, орієнтоване на повне та успішне виконання різних функцій учителя, центральним ядром якого є позитивні установки, мотиви та освоєні цінності професії, які включають властивості, якості, знання і навички (досвід) особистості (Rezunova & Perederij, 2020);

– основа успішного вирішення різноманітних педагогічних завдань, в її структурі якої наявні такі компоненти: комплекс знань, який включає в себе суспільно-політичні й культурні знання, знання предмета та засобів педагогічної комунікації, знання психологічних особливостей учнів, знання переваг і недоліків власної діяльності; стимули й мотиви діяльності; спрямованість та професійно значущі якості особистості педагога; педагогічні здібності (Krasnoshhok, 2019; Varava, 2021).

Аналіз психолого-педагогічної літератури доводить, що готовність розглядається у межах двох підходів:

– *особистісному* – цілісний прояв усіх сторін особистості (психічних процесів, станів, якостей), потрібних для ефективної професійної діяльності, а також знання, уявлення про особливості діяльності, володіння способами і прийомами її здійснення (Krasnoshhok, 2019);

– *функціональному* – певний стан психічних функцій, формування яких вважається необхідним для досягнення результатів професійно-педагогічної діяльності на високому рівні (Varava, 2021).

У контексті нашого дослідження ми виходили з положення І. Зязюна про те, що “готовність є результатом й показником якості підготовки майбутнього фахівця, що реалізується і перевіряється в його діяльності” (Zjazjun, 2006).

Узагальнивши різні погляди вчених щодо визначення сутності означеного поняття, під готовністю магістрів сільськогосподарських професій до професійно-педагогічної діяльності слід розуміти інтегративне професійно-особистісне утворення, яке характеризується стійкою педагогічною спрямованістю та забезпечується сукупністю знань, вмінь та навичок, необхідних для здійснення успішної професійно-педагогічної діяльності у закладах вищої аграрної освіти.

Оцінити сформованість готовності магістрантів в аграрних університетах до означеної діяльності неможливо без визначення критеріїв та їх показників. З цією метою було розроблено критерії, що дозволяють діагностувати рівень сформованості готовності й фіксувати ефективність і динаміку розвитку процесу формування готовності агрономів-дослідників до здійснення професійно-педагогічної діяльності.

У педагогічному словнику поняття “критерій” тлумачиться як “ознака, на підставі якої дається оцінка якого-небудь явища, дії, ідеї; ознака, взята за основу класифікації” (Goncharenko et al., 2000). На переконання В. Маркової, визначаючи критерії, необхідно керуватися сутнісними характеристиками особистості та положеннями критеріального підходу, де критерії мають фіксувати діяльнісний стан суб’єкта, нести інформацію про характер діяльності, про мотиви і ставлення до її виконання (Markova, 2020).

На думку науковців (В. Євдокимов, Т. Агапова, Т. Олійник), критерій є ознакою, на основі якої здійснюється оцінка досліджуваного об’єкта, явища, що визначають реальний стан, рівень сформованості об’єкта (Jevdokymov et al., 2001); на підставі якої відбувається оцінювання, означення або класифікація певних об’єктів, де під ознакою розуміють зовнішній прояв властивостей, за якими її можна впізнати, визначити або описати (Petruk et al., 2022); узагальнений показник розвитку процесу успішності діяльності, за яким оцінюється педагогічне явище (Tamozh's'ka, 2021). При цьому науковці наголошують, що критерій передбачає виділення низки ознак, за якими можливо визначити критеріальні показники.

Відтак у нашому дослідженні ми виходили з того, що критерій – властивості та ознаки об’єкта, що вивчається, які дають можливість спостерігати його стан, рівень розвитку, а показник – якісна або кількісна характеристика сформованості кожної властивості чи ознаки досліджуваного об’єкта.

Визначення критеріїв готовності магістрантів в аграрних університетах до професійно-педагогічної діяльності ґрунтувалося на таких базових положеннях:

– критерій повинен відображати основні закономірності формування готовності агрономів-дослідників до професійно-педагогічної діяльності в аграрних університетах;

– сукупність критеріїв повинна відображати як процесуальний, так і результативні аспекти процесу формування готовності агрономів-дослідників до професійної діяльності в аграрних університетах;

– кожен критерій повинен характеризуватися сукупністю показників, що забезпечує можливість спостереження, а також вимірювання.

У процесі розробки критеріїв та показників готовності фахівців аграрного профілю до професійно-педагогічної діяльності в аграрних університетах було враховано характеристики критеріїв і показників готовності у контексті дослідження проблеми фахівців аграрного профілю, висвітлених у дослідженнях Н. Журавської, П. Лузана, Л. Кліх, В. Мозгового, В. Нагаєв, Н. Нерух, О. Євсюков, С. Штангей та ін. Науковці, наголошуючи на важливості розробки відповідних критеріїв у контексті дослідження проблеми фахівців аграрного профілю, зазначають, що вони слугують розширеним та детальним доповненням до встановлених освітньо-кваліфікаційних рівнів системи вищої аграрної освіти.

Критеріальну базу готовності майбутніх магістрів аграрного профілю до професійної діяльності, за

Л. Кліх, складають мотиваційний, когнітивно-професійний, діяльнісний, змістовий, дослідницько-творчий й особистісний, які відповідають інтуїтивно-репродуктивному, конструкторському і творчому рівням готовності студентів магістратури до професійної діяльності (Klih, 2014; Lakatosh, 2020). Основними показниками означених критеріїв, на переконання дослідниці, є насамперед мотивація сфери вибору, рівень сформованості професійно-орієнтованих знань, умінь володіти інноваційними технологіями, рівень сформованості управлінських та комунікативних умінь, творчого характеру науково-дослідної роботи тощо.

Дотичною до нашого дослідження є праця В. Мозгового, який готовність до педагогічної діяльності майбутніх інженерів-педагогів аграрного профілю характеризує наступними критеріями: спрямованість на організацію педагогічної діяльності; реалізацію системи знань, умінь і навичок у професійно-педагогічній діяльності; відповідність потенціалу особистості обраній сфері діяльності. На думку вченого, наявність гуманістично-орієнтованого та практико-орієнтованого спрямування професійної підготовки сприятиме формуванню ціннісного ставлення до практичної реалізації педагогічної функції в умовах ступеневої аграрної освіти, до вирішення соціально-педагогічних проблем, виникненню в них бажання до професійно-індивідуального самовираження. Відповідно такий підхід до професійної підготовки забезпечить не лише формування готовності інженерів-педагогів до означеної діяльності, а й є стимулом до їхнього постійного саморозвитку (Mozgovyj, 2010; Tytova, 2018; Mozgovyj, 2019).

На критеріально-рівневий компонент у процесі формування гуманістичної спрямованості майбутніх агрономів у своєму дослідженні звертає увагу Н. Нерух, зазначаючи, що “структурі і компонентам гуманістичної спрямованості відповідають певні критерії, а саме (когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісний) та чотири рівні гуманістичної спрямованості: високий, середній, достатній і низький” (Neruh, 2009).

У наукових доробках В. Нагаєвої і М. Лактоші критеріальними показниками управління навчально-творчою діяльністю студентів закладів вищої аграрної освіти визначено: творча активність, сформованість творчого досвіду, успішність, міцність засвоєних знань та вмінь, продуктивність навчання, рівень самоуправління, умотивованість навчально-творчої діяльності студентів (Nagajev, 2010; Laktosha, 2019).

Критеріальну базу формування навчально-пізнавальної активності студентів закладів вищої аграрної освіти, за П. Лузаном, містить таку групу критеріїв: змістово-результативний, операційний та мотиваційно-динамічний. Основними показниками зазначених критеріїв, на переконання дослідниці, є рівень оволодіння студентами професійними знаннями, умінями і навичками, активність як “пізнавальна самостійність”, самопочуття студента на заняттях, його настроїв, емоційні переживання (Luzan, 2015; Jablunovs'ka, 2020).

На основі узагальнення наявних підходів щодо визначення критеріїв, показників й врахування особли-

востей професійно-педагогічної підготовки фахівців аграрного профілю нами було визначено критерії (професійно-мотиваційний, когнітивно-змістовий, операційно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний) та їхні показники щодо готовності магістрантів в аграрних університетах до професійно-педагогічної діяльності.

Висновки

Таким чином, узагальнюючи роботу щодо обґрунтування критеріїв професійно-педагогічної підготовки магістрантів аграрних спеціальностей, зазначимо, що проведена робота забезпечила зв'язок теоретичних засад розробки проблеми із запитом практики підготовки викладача аграрного профілю.

Визначені критерії (професійно-мотиваційний, когнітивно-змістовий, операційно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний) і показники сформованості готовності у фахівців сільськогосподарських професій до професійно-педагогічної діяльності забезпечать можливість з науковою достовірністю здійснити моніторингове дослідження з визначення реального стану готовності магістрантів до означеного виду діяльності з метою пошуку шляхів удосконалення їхньої професійно-педагогічної підготовки в аграрних університетах.

Перспективи подальших досліджень. Ґрунтуючись на розроблених критеріях та показниках готовності магістрантів сільськогосподарських професій до професійно-педагогічної діяльності в аграрних університетах, а також урахуовуючи сукупність їх кількісної і якісної характеристик, є можливим конкретизувати рівні її сформованості у магістрантів.

Відомості про конфлікт інтересів

Автори стверджують про відсутність конфлікту інтересів.

References

- Batechko, N. G. (2017). Suchasni pidhody doboru metodiv navchannja majbutnih vykladachiv vyshhoj shkoly v umovah magistratury. Naukovyj zhurnal “Pedagogichnij proces: teorija i praktyka”. “Vydavnyche pidpryjemstvo “Edel'vejs”, 3, 10–24. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/22888> (in Ukrainian).
- Bida, O. A., Kuchaj, O. V., & Kuchaj, T. P. (2021). Teoretychni osnovy pidgotovky fahivciv agrarnogo profilu. Naukovi zapysky. Serija: Pedagogichni nauky, 194, 10–13. DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-194-13-17 (in Ukrainian).
- Denysjuk, V. (2021). Gotovnist' molodyh vchyteliv istorii' do profesijnoi' dijal'nosti. Akademichni studii'. Serija «Pedagogika», 4, 163–171. DOI: 10.52726/as.pedagogy/2021.4.2.24 (in Ukrainian).
- Goncharenko, S. U., Zjazjun, I. A., Nychkalo, N. G., Dubynchuk, O. S., Talalujeva, N. O., Molchanova, A. O., & Luk'janova, L. B. (2000). Profesijna osvita: slovnyk: navch. posib. Kyi'v: Vyshha shk. (in Ukrainian).
- Ignatenko, G. V., & Majstrenko, N. M. (2021). Shljahy formuvannja profesijnoi' kompetentnosti majbutnih

- majstriv vyrobnychogo navchannja transportnogo profilju. Zbirnyk naukovykh prac' «Pedagogichni nauky». Hersons'kyj derzhavnyj universytet, 97, 44–51 (in Ukrainian).
- Jablunovs'ka, K. O. (2020). Profesijna pidgotovka vykladachiv agrarnykh zakladiv profesijnoi' osvity v pedagogichnij dijial'nosti. *Pedagogika formuvannja tvorchoi' osobystosti u vyshhij i zagal'noosvitnij shkolah*, 68(1), 34–38. DOI: 10.32840/1992-5786.2020.68-1.6 (in Ukrainian).
- Jevdokymov, V. I., Agapova, T. A., & Olijnyk, T. J. (2001). *Pedagogichnyj eksperyment: [navch. posib. dlja stud. ped. zakladiv]*; Harkiv. derzh. ped. un-t., Harkiv: OVS (in Ukrainian).
- Kliih, L. V. (2014). Teoretychni i metodychni zasady pidgotovky magistriv agrarnogo profilju u doslidnyckomu universyteti: avtoref. dys. na zdobuttja nauk. stupenja dok. ped. nauk: 13.00.04 – teorija i metodyka profesijnoi' osvity / Larysa Volodymyrivna Kliih; Zhytomyr. Derzh. Un-t imeni Ivana Franka. Zhytomyr (in Ukrainian).
- Krasnoshhok, I. (2019). Vyhovna kompetentnist' majbutn'ogo pedagoga: zmist ta struktura. *Naukovi zapysky. Serija: Pedagogichni nauky*, 182, 90–98. DOI: 10.36550/2415-7988.2019.182.19 (in Ukrainian).
- Kyrychenko, O. S. (2017). Kryterii' formuvannja gotovnosti do profesijnoi' dijial'nosti inzheneriv na osnovi 3d-modeljuvannja, 3-4(18-19), 296–308. DOI: 10.28925/2312-5829.2017.3-4.2938 (in Ukrainian).
- Lakatosh, M. O. (2020). Strukturno-funkcional'na model' pidgotovky majbutnih fahivciv agrarnoi' galuzi do profesijnoi' dijial'nosti. *Serija 5. Pedagogichni nauky: realii' ta perspektyvy*, 78, 129–133. DOI: 10.31392/NPU-nc.series5.2020.78.28 (in Ukrainian).
- Laktosha, M. O. (2019). Profesijna pidgotovka fahivciv agrarnogo profilju jak psychologopedagogichna problema. *Naukovyj visnyk Uzhgorods'kogo universytetu. Serija: «Pedagogika. Social'na robota»*, 2(45), 115–119. DOI: 10.24144/2524-0609.2019.44.115-119 (in Ukrainian).
- Luzan, P. G. (2015). *Naukovi osnovy organizacii' pedagogichnogo procesu v agrarnomu vyshhomu navchal'nomu zakladi: [monografija] / Petro Grygorovych Luzan. K.: Milenium* (in Ukrainian).
- Markova, V. M. (2020). Informacijno-tehnologichna kompetencija jak skladova profesijnoi' kompetentnosti vykladacha. *Problemy inzhenerno-pedagogichnoi' osvity. Harkiv, UIPA*, 67, 36–43. DOI: 10.32820/2074-8922-2020-67-36-43 (in Ukrainian).
- Mozgovyj, V. L. (2010). *Formuvannja gotovnosti do pedagogichnoi' dijial'nosti majbutnih inzheneriv-pedagogiv agrarnogo profilju: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Viktor Leonidovych Mozgovyj; In-t ped. osvity i osvity doroslyh NAPN Ukrany. Kyi'v* (in Ukrainian).
- Mozgovyj, V. L. (2019). *Rezhysura predmetnoi' dii': novyj riven' partnerstva na uroci. Pedagogichnyj chasopys Volyni*, 2(13), 86–92. DOI: 10.29038/2415-8143-2019-02-86-93 (in Ukrainian).
- Nagajev, V. M. (2010). Teoretychni ta metodychni osnovy upravlinnja navchal'no-tvorchoju dijial'nistju studentiv vyshhyh navchal'nyh agrarnykh zakladiv: avtoref. dys. na zdobuttja nauk. stupenja d-r ped. nauk: 13.00.06. Lugans'k (in Ukrainian).
- Neruh, N. V. (2009). *Formuvannja gumanistychnoi' sprjamovanosti majbutnih agronomiv v procesi vyvchennja sociogumanitarnykh dyscyplin: avtoref. dys. na zdobuttja nauk. stup. kand. ped. nauk: 13.00.04 – teorija i metodyka profesijnoi' osvity. Kyi'v* (in Ukrainian).
- Petruk, V., Semeniuhina, O., & Sabadosh, Ju. (2022). *Novi pidhody do statystychnogo analizu rezul'tativ pedagogichnogo eksperymentu. Fyzyko-matematychna osvita*, 33(1), 36–42. DOI: 10.31110/2413-1571-2022-033-1-006 (in Ukrainian).
- Pidbors'kyj, Ju. (2020). *Osobystisno orijentovane vyhovannja studentiv u zakladah vyshhoi' osvity. Pedagogichni nauky, molodyj vchenyj*, 7(83), 190–194. DOI: 10.32839/2304-5809/2020-7-83-41 (in Ukrainian).
- Pins'ka, O. L. (2018). *Formuvannja gotovnosti majbutn'ogo vchytelja do tvorchoi' pedagogichnoi' dijial'nosti. Visnyk universytetu imeni Al'freda Nobelja. Serija "Pedagogika i psykologija". Pedagogichni nauky*, 2(16), 260–265. DOI: 10.32342/2522-4115-2018-16-39 (in Ukrainian).
- Rezunova, O. S., & Perederij, O. L. (2020). *Profesijna gotovnist' vykladachiv do zdijsnennja innovacijnoi' pedagogichnoi' dijial'nosti. DOI: 10.30525/978-9934-26-023-0-17* (in Ukrainian).
- Stepanov, O. M. (2006). *Psyhologichna encyklopedija. Kyi'v: Akademyvdav* (in Ukrainian).
- Tamozhs'ka, I. V. (2021). *G'eneza pidgotovky naukovopedagogichnykh kadriv zasobom pryvat-docentury v universytetah Ukrai'ny (druga polovyna HIIH – pochatok HH stolittja): metodologichni osnovy naukovo-poshuku. Zbirnyk naukovykh prac' "Pedagogichni nauky"*, 96. DOI: 10.32999/ksu2413-1865/2021-96-2 (in Ukrainian).
- Tytova N. (2018). *Modern approaches in implementation of psychological and pedagogical training of teachers of vocational training: Innovative Solutions In Modern Science*, 5(24). DOI: 10.26886/2414-634X.5(24)2018.10 (in Ukrainian).
- Varava, I. P. (2021). *Formuvannja gotovnosti do profesijnoi' dijial'nosti majbutnih tehnikiv-programistiv jak suchasna psykologo-pedagogichna problema*, 18(2021). DOI: 10.18372/2411-264X.18.15470 (in Ukrainian).
- Zhuravs'ka, N. S. (2010). *Pidgotovka vykladachiv agrarnykh dyscyplin u vyshhyh navchal'nyh zakladah krai'n pochatkovogo etapu zahidnojeuropejs'koi' integracii' Velykobrytanii': avtoref. dys. na zdobuttja nauk. stup. d-ra. ped. nauk: 13.00.04 – teorija i metodyka profesijnoi' osvity. Kyiv* (in Ukrainian).
- Zjazjun, I. A. (2006). *Procesy modernizacii' suchasnoi' pedagogichnoi' osvity v Ukrai'ni. Profesijna osvita: pedagogika i psykologija: pol.-ukr. shhorichnyk; za red. T. Levovac'kogo, I. Vil'sh, I. Zjazjuna, N. Nychkalo, Chenstohova; Kyi'v: AJD*, 105–115 (in Ukrainian).